

مدیریت اسلامی

(مدل‌ها و موانع تحقق آن در جامعه و سازمان‌ها)

دکتر حسن عابدی جعفری

حمیدرضا معصومی مهر

ناظر طرح:

دکتر مجید پسران قادر

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

بهار ۱۳۹۲

عابدی جعفری، حسن، ۱۳۳۰ -
 مدیریت اسلامی (مدل‌ها و موانع تحقق آن در جامعه و سازمان‌ها) / حسن عابدی جعفری، حمیدرضا
 معصومی‌مهر؛ ناظر طرح مجید پسران قادر. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱.
 دوازده، ۲۲۸ص: مصور، جدول، نمودار: - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۲۴۴: مدیریت؛ ۱۳)
 ISBN: 978-600-5486-79-7
 بها: ۶۰۰۰ ریال
 فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
 واژه‌نامه.
 کتابنامه: ص. [۲۱۵]-۲۲۰: همچنین به صورت زیرنویس.
 نمایه.
 ۱. مدیریت (اسلام) الف. معصومی‌مهر، حمیدرضا، ۱۳۵۰ -
 ب. پسران قادر، مجید، ۱۳۳۳ -
 ج. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. د. عنوان.
 ۲۹۷ / ۶۵۸
 ۱۳۹۱ م ۱۶ع / ۲۳۲/۶۷ BP
 شماره کتابشناسی ملی
 ۲۸۵۷۰۶۹

مدیریت اسلامی (مدل‌ها و موانع تحقق آن در جامعه و سازمان‌ها)

مؤلفان: دکتر حسن عابدی جعفری - حمیدرضا معصومی‌مهر

ناظر طرح: دکتر مجید پسران قادر

ویراستار: منصوره یوسفی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: کاما

چاپ اول: بهار ۱۳۹۲

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۲۱۱۱۱ - ۲۵۱ (انتشارات: ۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۲۸۰۳۰۹۰

ص.پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵ ● تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی آسکو، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰ - ۲۱

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌مآیی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌ها، روحانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمین (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

کتاب حاضر به عنوان منبع کمک‌درسی برای دانشجویان رشته «مدیریت» در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و نیز دیگر علاقه‌مندان به مطالعات مدیریت اسلامی تهیه شده است. از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از مؤلفان محترم جناب آقایان دکتر حسن عابدی جعفری و حمیدرضا معصومی مهر و نیز ناظر محترم طرح جناب آقای دکتر مجید پسران قادر سپاسگزاری نماید.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
	بخش اول: آشنایی با تاریخچه، تعریف‌ها، برداشت‌ها، رویکردها و مدل‌های مدیریت اسلامی / ۵
۷	فصل اول: تاریخچه مدیریت اسلامی
۷	مقدمه
۷	۱. سیری در نظریه‌های اندیشمندان مدیریت اسلامی
۱۱	۲. مدیریت اسلامی در ایران
۱۴	۳. تاریخچه مدیریت اسلامی در دیگر کشورها
۱۶	○ نتیجه فصل اول
۱۷	فصل دوم: تعریف‌ها، برداشت‌ها و رویکردهای مدیریت اسلام و تحولات‌های آن با مدیریت غربی
۱۷	مقدمه
۱۷	الف) مدیریت توحیدی
۱۸	ب) تعاریف صاحب‌نظران از مدیریت اسلامی
۲۳	ج) انواع نگاه‌ها به مدیریت اسلامی
۲۴	د) رویکردها به مدیریت اسلامی
۲۴	۱. رویکرد استنباطی
۲۴	۲. رویکرد تهذیبی و تکمیل علوم موجود (امضایی)
۲۴	۳. رویکرد تأسیسی
۲۵	۴. رویکرد تقلیدی (کپی‌برداری)
۲۵	۵. رویکرد تطبیقی
۲۶	۶. رویکرد انطباقی
۲۶	۷. رویکرد تلفیقی
۲۷	۸. رویکرد رشد
۲۷	۹. رویکرد اصول‌گرایی

۲۷	۱۰. رویکرد اخلاقی / ارزشی
۲۷	۱۱. رویکرد وظیفه‌گرایی
۲۸	هـ) برداشت‌های گوناگون از «مدیریت اسلامی»
۳۱	و) تفاوت مدیریت اسلامی و غیر اسلامی
۳۱	۱. نگرش به دنیا و آخرت
۳۲	۲. نگرش به انسان
۳۴	۳. تفاوت در تأثیرگذاری مدیریت بر اعتقادات مردم
۳۴	۴. نگرش به ارزش‌ها
۳۴	۵. نگرش به هدف
۳۶	۶. نگرش به ماهیت مدیریت
۳۶	۷. نگرش به انگیزه و نیت
۳۶	۸. نگرش به وسایل و روش
۳۷	۹. نگرش به سود
۳۸	۱۰. نگرش به مبانی و اهداف
۳۸	۱۱. نگرش به رقابت و تبلیغات
۳۹	۱۲. نگرش به تبلیغات
۳۹	۱۳. نگرش به کنترل و ارزیابی
۴۰	ز) دیگر تفاوت‌ها مدیریت اسلامی و مدیریت غربی
۴۲	○ نتیجه فصل دوم
۴۳	فصل سوم: مدل‌های مدیریت اسلامی
۴۳	مقدمه
۴۳	۱. تعریف «الگو»، «مدل» و «پارادایم»
۴۳	الف) الگو
۴۴	ب) مدل
۴۵	ب - ۱. تعریف‌های دیگر «مدل»
۴۵	ب - ۲. مدل ایده‌آل
۴۵	ب - ۳. نتایج (فواید) مدل‌سازی
۴۶	ب - ۴. اصول مدل‌سازی سیستم‌ها
۴۷	ب - ۵. ویژگی‌های مدل
۴۷	ب - ۶. تفاوت نظریه با مدل
۴۸	ب - ۷. مراحل مدل‌سازی
۴۸	ج) پارادایم
۴۸	ج - ۱. تعریف‌های کوتاه از پارادایم

۴۹	 مراحل شکل‌گیری پارادایم
۵۰	 ج - ۲. کارکردهای پارادایم
۵۱	 ج - ۴. ویژگی‌های پارادایم
۵۲	 ج - ۵. عناصر پارادایم
۵۲	 الف) تعمیم‌های نمادین
۵۲	 ب) الگوهای متافیزیکی
۵۲	 ج) ارزش‌ها
۵۳	 د) مثال‌واره‌ها
۵۵	 ۲. مدل‌های مدیریت اسلامی
۵۵	 ۱-۲. مدل‌های کلان
۵۵	 ۱-۲. ۱-۱. الگویی برای شناخت مدیریت اسلامی
۵۶	 الف) حوزه مطالعات نرم‌افزاری مدیریت اسلامی
۵۶	 ۱. منابع قرآنی
۵۶	 ۲. منابع روایی
۵۸	 ۳. منابع فلسفی اسلامی
۵۸	 ۴. منابع تاریخی و تجربی
۵۸	 ب) حوزه مطالعات سخت‌افزاری مدیریت اسلامی
۵۹	 ۱. غرب‌شناسی
۵۹	 ۲. فلسفه مدیریت غربی
۶۰	 ۳. تئوری‌های مدیریت
۶۰	 تحقق دین در جامعه
۶۲	 ۲-۲. مدل‌های خرد
۶۲	 ۱-۲. ۱-۲. در جستجوی مدل رفتاری در دعای مکارم الاخلاق
۶۲	 پیوستار رفتارهای احتمالی
۶۵	 ۲-۲. ۲-۲. الگوی تصمیم‌گیری الهی - عقلایی در مدیریت اسلامی
۶۷	 الف) مبانی تصمیم‌گیری در مدیریت اسلامی
۶۸	 ب) سطوح تصمیم‌گیری اسلامی
۶۸	 ۱. تصمیم‌گیری در زمینه اجرای احکام و فرامین الهی
۶۸	 ۲. تصمیم‌گیری در سطح نبوت، امامت و ولایت
۶۸	 ۳. تصمیم‌گیری اعضای جامعه اسلامی
۶۸	 ۳-الف. بعد فردی
۶۹	 ۳-ب. بعد مدیریتی
۶۹	 ج) الگوی پیشنهادی تصمیم‌گیری در مدیریت اسلامی
۷۱	 ۲-۳. الگوی انگیزش از دیدگاه علمای اسلامی معاصر

۷۲	الف) آیت الله ناصر مکارم شیرازی
۷۲	۱. انگیزه‌های پنداری
۷۲	۲. انگیزه‌های مادی
۷۲	۳. انگیزه معنوی
۷۳	ب) علامه محمدتقی جعفری
۷۳	ملاک ضرورت و ارزش انگیزه‌ها
۷۴	انواع انگیزش
۷۴	۱. انگیزه‌های برون ذاتی
۷۴	۲. انگیزه‌های درون ذاتی
۷۵	ج) شهید مطهری
۷۶	۲-۴. مدل مبانی رفتار انسان از دیدگاه اسلام
۷۷	۲-۵. الگو و مدل مراتب انگیزه‌ها
۷۸	الف) انگیزه‌های مادی
۷۸	ب) انگیزه‌های معنوی
۷۸	ج) انگیزه‌های تلفیقی
۷۹	کاربرد در مدیریت
۷۹	۲-۶. الگوی پیشنهادی در تحلیل روابط رهبر و پیرو در مکتب امام خمینی(ره)
۸۰	الف) کلیات الگوی پیشنهادی
۸۰	ب) رهبر در مکتب امام خمینی(ره)
۸۰	ج) پیروان در مکتب امام خمینی(ره)
۸۱	د) بازخوردهای مدل
۸۱	۱. بازخورد از رهبران توسط پیروان
۸۱	۲. بازخورد از پیروان توسط رهبر
۸۲	۲-۷. طراحی مدل شایستگی کلیدی مدیران دولتی ایران براساس صحیفه امام(ره)
۸۲	۲-۸. مدل مدیریت بر قلوب
۸۴	۲-۹. مدل مفهومی ابعاد مؤثر در تصمیم‌گیری امام(ره)
۸۵	۲-۱۰. مدل نظارت و کنترل سیستمی در مدیریت اسلامی
۸۶	۲-۱۰-۱. معیارهای نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی
۸۶	۲-۱۰-۱-۱. انسان، یکی از معیارهای اصل نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی
۸۶	۲-۱۰-۲. معیارهای کمی و کیفی اصل نظارت و کنترل
۸۷	۱-۱۰-۳. معیار هزینه در نظارت و کنترل
۸۷	۱-۱۰-۴. معیار «زمان» در اصل نظارت و کنترل
۸۷	۲-۱۰-۲. روش‌های کنترل نظارتی در مدیریت اسلامی
۸۸	۲-۱۰-۳. اهداف نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی

۸۹	۱۱-۲-۲. الگوی تشکیل گروه از دیدگاه اسلام
۹۰	۱۲-۲-۲. مدل شیوه‌های ارتباطی رسول خدا(ص)
۹۲	۱۳-۲-۲. طراحی و تبیین الگوی نظارت و کنترل سازمانی با رویکرد اسلامی
۹۲	۱-۱۳-۲-۲. نتایج حاصل از مرور ادبیات
۹۷	۲-۱۳-۲-۲. ارزیابی یافته‌های تحقیق
۹۸	۳-۱۳-۲-۲. تشریح اجزای منطقی و قضایای تئوریک نظریه حاصل
۹۹	الف) حوزه نظریه
۹۹	ب) فرض یا مقدمه نظریه
۱۰۰	ج) حکم (بدنه) نظریه
۱۰۰	د) برهان نظریه
۱۰۳	۴-۱۳-۲-۲. مقایسه نظریه حاصل با پیشینه موجود
۱۰۷	۵-۱۳-۲-۲. شباهت‌ها و تفاوت‌های نظام نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی
۱۰۷	الف) شباهت‌ها
۱۰۷	ب) تفاوت‌ها
۱۰۸	۱۴-۲-۲. مدل تحلیل مدیریتی از دیدگاه اسلام براساس رویکرد سیستمی
۱۰۸	۱-۱۴-۲-۲. توانایی‌های مدیریتی
۱۰۹	۱-۱-۱۴-۲-۲. توانایی‌های مدیریتی
۱۱۰	۲-۱-۱۴-۲-۲. توانایی‌های فرآیندی
۱۱۰	۳-۱-۱۴-۲-۲. توانایی‌های تکنولوژیک یا فناوری
۱۱۰	۲-۱۴-۲-۲. نیرودهنده‌های رفتاری در مدیریت (شهود قدرت)
۱۱۱	۳-۱۴-۲-۲. بازدارنده‌های رفتاری در مدیریت
۱۱۱	۴-۱۴-۲-۲. پیشوای سازمان
۱۱۱	۵-۱۴-۲-۲. موانع پرورش توانایی‌های مدیریتی
۱۱۲	الف) دوستی دنیا
۱۱۳	ب) فقدان توحید (جمود فکری و شهوت پرستی)
۱۱۳	۶-۱۴-۲-۲. عوامل تقویت‌کننده توانایی‌های مدیریتی (مراقبه و محاسبه)
۱۱۴	۱۵-۲-۲. الگوی مدیریت و رهبری تحقیقات مدیریت اسلامی بر مبنای نظریه رشد اسلامی
۱۱۵	۱۶-۲-۲. ارائه الگوی مدیریت بومی مبتنی بر دیدگاه امام علی(ع) با استفاده از...
۱۱۶	۱-۱۶-۲-۲. مدل سه‌شاخگی
۱۲۱	۲-۱۶-۲-۲. تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۲۲	۱-۲-۱۶-۲-۲. مفاهیم و ابعاد سه‌شاخگی
۱۲۲	الف) مفاهیم و ابعاد ساختاری
۱۲۳	ب) مفاهیم و ابعاد زمینه‌ای
۱۲۳	ج) مفاهیم و ابعاد محتوایی

۱۳۴	الف) در بُعد ساختاری
۱۳۵	ب) در بُعد زمینه‌ای
۱۳۵	ج) در بُعد محتوایی
۱۳۵	۲-۱۷. بررسی الگوی سه نوع تصمیم‌گیری حضرت امام خمینی (ره) با استفاده از...
۱۳۷	۲-۱۷-۱. مدل تصمیم‌گیری حکیمانه
۱۳۸	الف) تصمیم‌گیرنده
۱۳۸	ب) اصول و مبانی
۱۳۸	ج) شناخت موضوع
۱۳۸	د) فرآیند تصمیم‌گیری
۱۳۹	۲-۱۷-۲. تفکر فازی و منطق فازی
۱۳۱	مرحله اول: تدوین منطقه موجه
۱۳۲	مرحله دوم: تعیین موقعیت یک تصمیم خاص در منطقه موجه
۱۳۶	نتیجه
۱۳۷	۲-۱۸. مدیریت سوبانی؛ یک مدل مدیریتی
۱۳۹	○ خلاصه و نتیجه: بازگشت به سوبانی‌ها
۱۴۱	○ نتیجه فصل سوم
۱۴۱	□ نتیجه بخش اول

بخش دوم: طراحی مدل شناخت موانع تحقق مدیریت اسلامی / ۱۴۳

۱۴۵	فصل چهارم: موانع تحقق مدیریت اسلامی از نگاه دیگران
۱۴۵	مقدمه
۱۴۶	۱. موانع و مانع‌شناسی
۱۴۸	۱-۱. تعریف موانع مدیریت اسلامی
۱۴۸	۲-۱. تعریف آفات مدیریت اسلامی
۱۴۸	۳-۱. تعریف موانع نظری
۱۴۹	۴-۱. تعریف موانع عملی
۱۴۹	۵-۱. تعریف موانع درون‌سازمانی
۱۴۹	۶-۱. تعریف موانع برون‌سازمانی
۱۴۹	۲. پیشینه تحقیق
۱۴۹	۱-۲. کتاب‌های مدیریت اسلامی
۱۴۹	۲-۲. مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های کلاسی
۱۶۰	○ نتیجه فصل چهارم
۱۶۱	فصل پنجم: طراحی و تبیین مدل شناخت موانع تحقق مدیریت اسلامی
۱۶۱	مقدمه

۱۶۱	الف) مدل مفهومی و فرآیندی موانع تحقق مدیریت اسلامی در کلان سازمان‌ها
۱۶۳	ب) موانع و متغیرهای شناسایی شده با توجه به مبانی نظری، پیشینه پژوهی و نظر خبرگان
۱۶۳	۱-۱. موانع نظری
۱۶۳	ب-۱-۱. موانع برون سازمانی
۱۶۴	ب-۱-۲. موانع درون سازمانی
۱۶۴	ب-۱-۱-۲. موانع شناختی (ادراکی)
۱۶۴	۲-۲. موانع عملی
۱۶۴	ب-۲-۱. موانع برون سازمانی
۱۶۵	ب-۲-۲. موانع درون سازمانی
۱۶۵	ب-۲-۱-۲. موانع سیاستگذاری
۱۶۵	ب-۲-۲-۲. موانع برنامه‌ریزی
۱۶۵	ب-۲-۲-۳. موانع اجرایی
۱۶۶	ب-۲-۲-۴. موانع نظارتی
۱۶۶	ب-۲-۲-۵. موانع ارزیابی
۱۶۹	ج) اولویت‌بندی موانع
۱۹۵	○ نتیجه فصل پنجم
۱۹۶	□ نتیجه بخش دوم
۱۹۷	پیوست ۱: تجزیه و تحلیل آماری موانع تحقق مدیریت اسلامی
۱۹۷	مقدمه
۱۹۷	۱. پرسش‌های تحقیق
۱۹۷	۱-۱. پرسش‌های اصلی تحقیق
۱۹۷	۲-۱. پرسش‌های فرعی تحقیق
۱۹۸	۲. فرضیه‌های تحقیق
۱۹۸	۱-۲. فرضیه اصلی تحقیق
۱۹۸	۲-۲. فرضیه‌های فرعی تحقیق
۱۹۸	۳. روش‌شناسی تحقیق
۱۹۸	۱-۳. ابزار گردآوری اطلاعات
۱۹۹	۲-۳. مراحل گردآوری اطلاعات
۱۹۹	۳-۳. جامعه آماری و تعداد نمونه
۱۹۹	۴-۳. روش نمونه‌گیری
۱۹۹	۵-۳. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۰۰	۶-۳. روایی (اعتبار) پرسشنامه‌ها
۲۰۰	۷-۳. پایایی (اعتماد) پرسشنامه‌ها

۲۰۰	۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها
۲۰۰	۱-۴. تحلیل مشخصات فردی پاسخ‌دهندگان
۲۰۰	جنسیت
۲۰۱	میزان تحصیلات
۲۰۱	۲-۴. تحلیل پرسش‌های پرسشنامه وضعیت موجود هر یک از موانع
۲۰۱	۳-۴. تعیین اولویت هر یک از موانع براساس «وضعیت موجود» آنها در سازمان‌ها
۲۰۵	۴-۴. تحلیل موانع براساس آمار توصیفی
۲۰۷	۵-۴. تحلیل موانع تحقق مدیریت اسلامی براساس آمار تحلیلی و آزمون فرضیه‌ها
۲۰۸	۵. نتایج
۲۰۸	۱-۵. یافته‌های جدید تحقیق
۲۰۸	۲-۵. وجوه اشتراک تحقیق با پیشینه پژوهش
۲۰۸	۳-۵. وجوه افتراق تحقیق با پیشینه پژوهش
۲۰۹	۶. پیشنهاد به پژوهشگران
۲۱۱	پیوست ۲: پرسشنامه‌های ۲۰۰ و ۲۰۱
۲۱۱	پرسشنامه ۱: مشخصات فردی خبرگان گرامر
۲۱۱	پرسشنامه‌های ۲ و ۳: نظر خبرگان راجع به اهمیت و وضعیت موجود هر یک از موانع‌ها
۲۱۵	منابع و مآخذ
۲۱۵	الف) کتاب‌ها
۲۱۷	ب) مقاله‌ها
۲۱۹	ج) پایان‌نامه‌ها
۲۲۰	د) سایت‌ها
۲۲۱	واژه‌نامه
۲۲۱	الف) فارسی - انگلیسی
۲۲۲	ب) انگلیسی - فارسی
۲۲۳	نماینده
۲۲۳	نماینده موضوعات
۲۲۶	نماینده اعلام

پیشگفتار

یکی از اهداف مهم پیامبران، تشکیل حکومت مبتنی بر قوانین و دستورات خداوند متعال بود. آنها برای رسیدن به این هدف مهم، کوشش‌ها و جان‌فشانی‌های بسیاری کردند و برای برقراری حکومت عدل الهی، هیچ‌گونه قربانی، به‌خود راه ندادند. از آنجایی که دین مبین اسلام، کامل‌ترین دین الهی، نقش اساسی و برنوشته‌سازی، در طول حیات بشری داشته، انسان باید با رهنمودهای این دین و کتاب مقدس آن، قرآن، راه سعادت و کمال را بییابد.

با مطالعه و بررسی آیات و روایات می‌توان دریافت که اسلام نه تنها بر جنبه‌های معنوی و روحی، اخلاق، تقوا و روابط خالق و مخلوق توجه کرده، بلکه حمایت بسیاری نیز، به جنبه‌های مربوط به روابط اجتماعی و اداره امور جامعه، به‌ویژه شیوه‌های مدیریت داشته است. از زمانی که مسلمانان، تمدن مرقفی و ارزش‌های مکتبی خود را اراموش کردند و پیشرفت‌های خود را در دنباله‌روی از غرب دانستند، عقب‌ماندگی، انحطاط و خواری آنان آغاز شده است. امروز نیز، برای بازگشت به تمدن و عظمت گذشته، راهی جز توجه به خویشتن و باور و شناسایی توانایی‌ها و استعدادهای خود نیست. پیشرفت ملل اسلامی، در سایه احیای باورهای دینی آنهاست.

افزون بر ایجاد تغییرات دقیق، در ساختار سازمانی و طرح نمودارهای جدید تشکیلاتی متناسب با وضع زمان و مکان، باید با استفاده از دیدگاه مترقی اسلام، به ایجاد اصول و مبانی محکم برای اداره جامعه، در زمینه مدیریت و مناسبات انسانی سازمان پرداخت و چارچوب منسجمی از منابع غنی و ارزشمند دینی پدید آورد که پاسخگوی نیازهای بشری باشد. این الگو را می‌توان در قالب «مدل مدیریت اسلامی» به جامعه بشری عرضه کرد.

پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، یکی از وظایف انقلاب فرهنگی، بررسی رشته‌های علوم انسانی با رویکردهای اسلامی بود. مدیریت که یکی از رشته‌های علوم انسانی است، در سالیان انقلاب، با رویکردهای اسلامی بررسی شده است. دستاورد این کوشش‌ها را امروزه، با عنوان «مدیریت اسلامی» می‌شناسیم.

در این باره تاکنون کوشش‌های بسیاری در خصوص مطالعه و تدوین مدیریت اسلامی صورت گرفته و پژوهشگران بسیاری کتاب تألیف کرده‌اند. در خصوص تبیین موضوعات مدیریت اسلامی، مؤسسه‌ها، مراکز، انجمن‌ها، جلسه‌ها، سمینارها، همایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی بسیاری تشکیل شده است؛ با این حال، هنوز مدیریت اسلامی، در جامعه و سازمان‌ها محقق نشده است. این مسئله نشان می‌دهد که پس از گذشت بیش از سه دهه از انقلاب اسلامی، با وجود کوشش‌های بسیاری که شده است، هنوز موانع و مشکلات بسیاری در تحقق مدیریت اسلامی، در جامعه وجود دارد که تا این موانع، به‌طور دقیق شناسایی، و راهکارهای مناسب برای برون‌رفت از آنها ارائه نشود، نمی‌توان توقع داشت که مدیریت اسلامی، در جامعه محقق شود.

مجموعه حاضر حاوی دو بخش و پنج فصل است. بخش اول از سه فصل تشکیل شده است. در فصل اول، نظریه‌های اندیشمندان مدیریت اسلامی، با ریشه‌های مدیریت اسلامی در ایران و دیگر کشورها پرداخته شده است. در فصل دوم، تعریف‌ها، برداشت‌ها، نگاه‌ها و رویکردهای مدیریت اسلامی، از دیدگاه صاحب‌نظران و نیز، تفاوت‌های مدیریت اسلامی با مدیریت غربی بیان شده است.

یکی از موانعی که خیرگان مدیریت اسلامی بر آن اجماع دارند، «نبود مدل کامل مدیریت اسلامی» است. تاکنون مدلی کاملی در خصوص مدیریت اسلامی ارائه نشده است؛ ولی پژوهشگران مدیریت اسلامی، هر یک با توجه به برداشتی که از موضوعات این حوزه داشته‌اند، مدل‌های خرد و کلانی ارائه کرده‌اند. جمع‌آوری و تدوین آنها هم می‌تواند به مدیران سازمان‌ها، برای کاربردی کردن مدیریت اسلامی کمک کند و هم می‌تواند در تدوین نقشه راه مدیریت اسلامی مفید باشد. با توجه به اهمیت موضوع بر آن شدیم که فصل سوم کتاب را به جمع‌آوری مدل‌های خرد و کلان مدیریت اسلامی اختصاص دهیم.

در بخش دوم که از دو فصل تشکیل شده است، در صدد طراحی مدلی جهت تبیین موانع

به اهمیت پیشینه پژوهش‌های انجام گرفته در این موضوع، بر آن شدیم تا فصل چهارم را به موانع تحقق مدیریت اسلامی، از نگاه دیگران اختصاص دهیم.

محور اصلی کتاب، بررسی موانع و مشکلات فراوری تحقق مدیریت اسلامی، در سازمان‌ها و جامعه است. برای شناسایی موانع، نخست با استفاده از پیشینه تحقیق، موانعی استخراج و در قالب مدلی که بیشتر دربرگیرنده وظایف مدیریت بود، به خبرگان و صاحب‌نظران عرضه شد. پس از جمع‌آوری آراء، موانع، شناسایی شد و سپس جهت تعیین اولویت‌ها، پرسشنامه‌هایی طراحی و دوباره، در اختیار خبرگان قرار گرفت. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، اولویت آنها به ترتیبی که در فصل پنجم آمده، مشخص شد.

محاسبه‌های آماری این تحقیق که به وسیله نرم‌افزارهای آماری صورت گرفته است، در پیوست ۱ و پرسشنامه مشخصات فردی خبرگان و پرسشنامه اهمیت و وضعیت کنونی هر یک از موانع، در پیوست ۲ آمده است.

اقدامات مؤلفان این کتاب، برای نخستین بار است که به صورت علمی و کاربردی، در کشور صورت گرفته است. ضمن اذعان به محدودیتهایی در این کار، دقت نظر خبرگان و صاحب‌نظران عرصه مدیریت اسلامی را می‌توانست بیان دیدگاه‌ها، انتقادهای و پیشنهادهای مؤثر، مؤلفان را در بهبود چاپ‌های بعدی یاری کنند.

در پایان از همه استادان، خبرگان و مدیران حوزه مدیریت اسلامی که ما را در انجام کارهای میدانی این تحقیق یاری کردند، قدردانی می‌کنیم. از مسئولین پژوهشگاه، رزوه دانشگاه، به ویژه دکتر ابوالفضل گائینی، مدیر گروه مدیریت پژوهشگاه که مقدمات چاپ این اثر را فراهم کردند و دکتر مجید پسران قادر که زحمت ارزیابی بر کتاب را تقبل فرمودند نیز، تقدیر می‌کنیم.

از خداوند متعال برای همه این بزرگواران و کسانی که خالصانه، عمر شریف خود را در تحقق مدیریت اسلامی صرف می‌کنند، توفیق و سلامتی کامل آرزو می‌کنیم.

به امید تحقق مدیریت اسلامی

حسن عابدی جعفری

حمیدرضا معصومی مهر

اسفندماه ۱۳۸۹